

ROMÂNIA ȘI INIȚIATIVA POLITICĂ A MARII BRITANII PENTRU CREAREA UNUI SISTEM DE SECURITATE COLECTIVĂ ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1939

Denis FABIAN

Catedra Istorie Universală

In the inter-war period, a special place was hold by the problem of the European security. In this study, we are trying to show the action, which was taken by Great Britain and Romania in creating a new system of collective security. The primary step of this process was the Anglo-French guarantees given to Romania on 13 April 1939. The second measure was the negotiations between the great powers Great Britain, France and the Soviet Union in the summer of 1939. A special role in those consultations was played by Great Britain, in addition, Romania was implicated too in those discussions.

Garanțiile anglo-franceze oferite României la 13 aprilie 1939 au consemnat o nouă tentativă de creare a unui sistem de securitate colectivă în perioada interbelică. Acest eveniment are o importantă semnificație având în vedere că a avut loc în momentul când relațiile internaționale cunoșteau o divizare accentuată între marile puteri – Franța, Marea Britanie, pe de o parte, și Germania, Italia, pe de altă parte. În cadrul disputelor diplomatice dintre aceste două grupări de state, un loc aparte îl avea Germania care dorind să devină puterea dominantă pe continentul european emitea noi pretenții teritoriale și economice față de vecinii săi. Astfel, după ocuparea definitivă a Cehoslovaciei, guvernul german a făcut presiuni economice la București. În acest context, guvernul român a căutat sprijin la puterile occidentale, reușind să obțină garanții anglo-franceze. În istoriografie există mai multe puncte de vedere referitoare la această chestiune, de exemplu istoriografia română consideră că garanțiile anglo-franceze nu aveau valoare practică și aveau doar scopul de a întări moralmente guvernul român [1]. Istoriografia occidentală consideră că garanțiile anglo-franceze au fost un răspuns al guvernului britanic la inițiativa guvernului român [2]. Pentru istoriografia sovietică, garanțiile au reprezentat un instrument de presiune diplomatică asupra Berlinului. Această presiune s-a exercitat pentru a se ajunge în final la o înțelegere anglo-germană [3]. În general, această problemă a fost cercetată mai mult prin prisma relațiilor internaționale interbelice. Din aceste considerente, în cadrul acestui studiu ne propunem să elucidăm această problemă sub alt aspect, și anume al rolului pe care l-au avut guvernele britanic și român în tentativa de a bara creșterea influenței germane în Balcani.

În contextul adâncirii crizei politice europene din martie-aprilie 1939, independența și integritatea teritorială a României erau deosebit de vulnerabile. Pericolul agresiunii Germaniei, intențiile nemascate ale Ungariei de a anexa teritorii românești la cel dintâi moment prielnic, precum și politica revizionistă a Bulgariei întrețineau o nesiguranță permanentă și crescândă la București. În aceste condiții, activitatea diplomatică românească a urmărit consolidarea securității țării prin dezvoltarea cooperării și colaborării cu Anglia, Franța și Uniunea Sovietică. Urmărind aceste obiective, guvernul român a încercat în același timp să creeze aparența neangajării lui alături de democrațiile occidentale împotriva Germaniei sau alături de cea din urmă împotriva Marii Britanii și Franței. O astfel de poziție era determinată de neîncrederea românilor în intențiile de asistență afirmate de guvernele britanic și francez. Neangajarea statului român era considerată utilă intereselor românești până în momentul cristalizării unei coaliții a marilor puteri europene, capabilă și hotărâtă să împiedice prin forță realizarea planurilor germane de dominație mondială.

Momentul care a precipitat evenimentele l-a constituit ocuparea definitivă a Cehoslovaciei de către armata germană la 15 martie 1939. Înaintând în teritoriul cehoslovac, trupele germane au lipit afișe adresate populației locale în limba română, această gafă creând impresia că „următoarea victimă a agresiunii germane va fi România” [4]. A doua zi a avut loc un eveniment controversat care în istoriografie a fost numit „afacerea Tilea” sau „cazul Tilea”. Astfel, Viorel V.Tilea, ministrul român la Londra, s-a prezentat la Ministerul de Externe al Marii Britanii și i-a comunicat lui Sir Orme Sargent, directorul politic al Foreign Office-ului, că guvernul de la București, în secret și din alte surse, avea motive întemeiate să creadă că în următoarele luni guvernul german va proceda la dezintegrarea României în același fel cum a procedat și cu Cehoslovacia [5]. Abia a doua zi, la 17 martie, V.Tilea a primit o telegramă de la București, în care ministrul de externe român,

Grigore Gafencu, i-a cerut să atragă atenția guvernului britanic asupra consecințelor pe care le poate avea nu numai pentru Europa Centrală, dar pentru întreaga Europă credința care se întărea tot mai mult că nu era decât un singur arbitru în Europa de care depindea siguranța și pacea națiunilor [6]. În aceeași zi, în vizită la ministrul de externe englez, lordul Edward Halifax, Tilea a executat instrucțiunile primite de la Gafencu și i-a repetat cele transmise lui Orme Sargent, de asemenea, a declarat că pretențiile germane au fost apreciate de guvernul român ca fiind un ultimatum [7]. În istoriografie acțiunea ministrului român este diferit apreciată, de exemplu, istoricul englez Harry Hanak consideră că Tilea a acționat conform instrucțiunilor primite de la guvernul român [8]. Rebecca Haynes e de părere că afacerea Tilea poate fi explicată de dorința lui Gafencu de a câștiga o garanție a integrității teritoriale românești [9]. Un punct de vedere asemănător îl are și Viorica Moisuc, care consideră că cazul Tilea a reprezentat încercarea disperată a guvernului român de a trezi la realitate factorii politici din Occident, punându-i în fața pericolului iminent de declanșare a unui război în centrul Europei [10]. Un alt punct de vedere are istoricul român Florin Constantiniu, care e de părere că Tilea nu a acționat conform instrucțiunilor de la București [11]. De asemenea, istoricul american Paul Quinlan consideră că Tilea a acționat fără știrea guvernului român și, în mare parte, a exagerat [12]. Se pare că Constantiniu și Quinlan au dreptate pentru că Tilea a anticipat instrucțiunile lui Gafencu cu o zi și chiar le-a exagerat, după cum am văzut, ministrul de externe i-a cerut doar să atenționeze guvernul englez asupra pericolului german.

Cu toate acestea, majoritatea istoricilor apreciază pozitiv inițiativa lui Tilea, de exemplu istoricii Ioan Scurtu, Petre Otu și Livia Dandara consideră că cazul Tilea a fost un incident care a plasat România în centrul opiniei publice mondiale și a determinat Londra și Parisul să renunțe la politica de conciliere [13]. Iar istoricii britanici Martin Gilbert și Richard Gott apreciază acțiunea lui Tilea ca forță motrice care a permis politicii britanice să-și găsească orientarea [14]. Într-adevăr, acțiunea ministrului român la Londra a schimbat atitudinea guvernului englez și a servit drept pretext pentru acesta în luarea unei atitudini mai hotărâte în ceea ce privește Germania. În acest sens, guvernul englez a trimis instrucțiuni, în seara de 17 martie, misiunilor britanice de la Paris, Moscova și Varșovia să ceară guvernelor respectivelor țări să precizeze ce poziție vor lua în caz de agresiune împotriva României [15]. A doua zi de la Paris s-a răspuns că în pofida faptului că știrea despre ultimatum n-a fost confirmată, guvernul francez va sprijini guvernul român în cazul unui atac german. De la Varșovia s-a răspuns prin următoarea întrebare: „Dumneavoastră ne întrebați ce vom face noi dacă România este atacată, dar am vrea să știm ce va face Anglia?” [16]. Prin această întrebare guvernul polonez și-a definitivat poziția în ceea ce privește România, o poziție de expectativă care crea impresia că Polonia nu era interesată în crearea unui sistem de securitate colectivă. În ceea ce privește Uniunea Sovietică, deși șeful diplomației sovietice, Maksim Litvinov, s-a arătat mirat că de asistența sovietică era interesată partea engleză, și nu România, totuși el a declarat că Uniunea Sovietică era cointereseată în menținerea independenței României, deoarece ocuparea acesteia de către Germania ar fi permis armatei germane ieșirea la frontiera de vest a statului sovietic [17]. Astfel, URSS fiind într-o poziție vulnerabilă cauzată de izolarea diplomatică în care se afluase mult timp și de lipsa unei pregătiri militare adecvate s-a arătat interesată de posibilitatea unei colaborări politice și militare cu puterile occidentale, colaborare ce putea contribui la întărirea securității sovietice.

La 18 martie, prim-ministrul britanic a convocat o ședință extraordinară a Cabinetului pentru a discuta chestiunea atitudinii Angliei în cazul unei eventuale agresiuni germane împotriva României. S-a ajuns la concluzia că trebuia să se continue acțiunea diplomatică pentru a obține concursul Uniunii Sovietice [18]. De asemenea, guvernul englez a hotărât să abordeze guvernele de la Paris, Moscova și Varșovia, cu scopul de a obține acordul lor la o declarație comună, prin care cele patru guverne se angajau să se consulte imediat, dacă ar fi întreprinsă vreo acțiune care ar constitui o amenințare pentru independența politică a oricărui stat european [19]. Observăm, astfel, tendința guvernului englez de a se implica în ajutorarea României doar la nivel declarativ. Cu toate acestea, românii au exagerat valoarea măsurilor luate de guvernul britanic, în acest sens, Viorel Tilea transmitea la București că informația sa privind cererile germane a produs un efect extraordinar. De asemenea, Tilea comunica că toți cei contactați de el și de comandorul Dumitrescu, atașatul militar la Londra, le-au confirmat convingerea lor că dacă românii vor opune rezistență unui atac german, Marea Britanie va intra în război alături de România [20]. Acestea erau doar efecte efemere ale unei atât de așteptate reacții engleze la impertinența germană.

În timp ce Foreign Office-ul se străduia să realizeze un plan care să apere România, guvernul român a negat existența ultimatumului german. Astfel, ministrul de externe român îl asigura pe ministrul englez în

România, Reginald Hoare, că pentru moment, nu exista nici o amenințare pentru independența politică sau economică a României. Exprimându-și mâhnirea că Tilea a denaturat situația, dintr-un exces de zel, el i-a dat de înțeles lui R.Hoare că ar fi foarte recunoscător dacă E.Halifax nu va retrage întreaga lui încredere ministrului român [21]. În aceeași zi, Gafencu i-a trimis ministrului român la Londra o telegramă, în care îi atrăgea atenția, cu toată severitatea, să nu mai comunice pe cale oficială informațiile primite de el pe cale particulară. El i-a cerut lui Tilea să dezmință versiunile alarmante cu privire la pretențiile germane. De asemenea, i-a făcut cunoscut că „din Înalt Ordin”, era chemat numaidecât la București, atrăgându-i însă atenția să nu plece de la Londra înainte de a executa instrucțiunile primite cu privire la dezmințire [22]. Cu toate acestea, în noaptea de 18 spre 19 martie, în cadrul unei discuții cu Sir Alexander Cadogan, subsecretar de stat permanent la Foreign Office, Viorel Tilea a continuat să susțină că este convins de existența ultimatumului. El argumenta că ultimatumul fusese prezentat cu circa zece zile înainte de criza cehă și fusese respins atunci de guvernul român, care poate că „nu mai menținea acum acel refuz” [23]. Informat de Cadogan despre declarațiile lui Tilea, lordul Halifax l-a însărcinat pe Hoare să insiste să-l vadă imediat pe regele român și să-l roage să-i declare deschis: a) succesiunea precisă a evenimentelor; b) situația din acel moment; c) părerile și intențiile guvernului român în viitor [24]. R.Hoare l-a informat pe G.Gafencu despre instrucțiunile primite și l-a rugat să aranjeze audiența, care a avut loc la 20 martie. Regele l-a asigurat pe Hoare că n-a fost vorba în nici un moment de ultimatum, deși propunerile germane nu erau agreabile. El a adăugat că România va rezista presiunii germane, dar că ea nu putea face aceasta la nesfârșit fără sprijin [25]. În aceste condiții, britanicii au luat în serios alarma declanșată de Tilea și nu au dat atenție dezmințirii ultimatumului, pentru că opinia publică engleză nu mai putea accepta o nouă cedare britanică în fața Germaniei, deci trebuia făcut ceva pentru a contracara o nouă înaintare germană. În acest sens, Tilea vorbind, la 19 martie, cu o serie de deputați, mai ales guvernamentali, transmitea la București că aceștia i-au comunicat că publicarea informațiilor de dezmințire a ultimatumului a trezit opinia publică engleză la realitate. De asemenea, a cristalizat credința că nu se mai putea admite o eventuală nouă creștere a dominației Germaniei în sud-estul european și a produs un imens val de simpatie pentru România [26].

Pentru a restabili echilibrul în Europa și a întări siguranța statelor europene, guvernul englez, în ședința din 20 martie, a ajuns la concluzia că trebuia apărată România. Viorel Tilea considera că pentru realizarea acestui scop, probabil, urma să se lărgească pactul colectiv garantat de Anglia și Franța, cuprinzând statele balcanice și Polonia [27], diplomatul român nu includea în reflectările sale și o participare sovietică. La ședința guvernului britanic din 20 martie, de asemenea, s-a hotărât că trebuia să se solicite și opinia guvernului român asupra unei eventuale acțiuni comune a puterilor occidentale [28]. Prin această solicitare, importanța statului român a obținut o nouă dimensiune pentru securitatea europeană, în general, și pentru Marea Britanie, în particular. Fapt confirmat și de Edward Halifax care, la 20 martie, îi declara lui Viorel Tilea că „România constituie pentru Imperiul Britanic un punct vital, care trebuie, numaidecât, apărat” [29]. Având, în vedere această informație, guvernul român a considerat necesar să aducă în mod oficial la cunoștința guvernelor englez și francez punctul său de vedere cu privire la acțiunile pe care ar trebui să le întreprindă puterile occidentale pentru a ajuta România și a stabili situația în Europa: „pentru noi e necesar ca marile puteri occidentale să lase să se știe într-o formă cât mai precisă că nu admit noi schimbări în hotarele din Europa și că sunt hotărâte să ne ajute cu toată puterea lor militară să ne apărăm granițele” [30]. În ceea ce privește implicarea guvernului sovietic în susținerea României, guvernul român considera că un asemenea ajutor, acceptat înainte, părea o provocare a Germaniei. Iar în caz de război, se putea impune o colaborare între trupele ruse și române [31]. Observăm, astfel, că diplomația română a evitat de la început o participare sovietică în stabilirea unui sistem de securitate colectivă. În acest sens, istoricul britanic Medlicott consideră că refuzul României de a accepta asistența sovietică amâna crearea unui sistem de securitate colectivă [32].

Între timp britanicii încep să-și reconsidere atitudinea față de Rusia Sovietică, puterea militară sovietică fiind considerată slabă, ea era privită mai mult ca o suplینire a forței militare poloneze. În acest sens, Halifax și Bonnet au ajuns la concluzia că era absolut esențial să se obțină și adeziunea Varșoviei, în apărarea României, fiindcă eventualul ajutor sovietic era eficace numai dacă Polonia colabora [33]. Ministrul de externe polonez, Josef Beck, refuza însă o colaborare alături de Moscova, acceptând să se asocieze cu Anglia și Franța numai dacă URSS nu era inclusă [34]. Pentru a convinge guvernul de la Varșovia să se angajeze să sprijine statul român, guvernele de la Londra și Paris au hotărât să promită Poloniei că dacă ea va interveni, Marea Britanie și Franța, de asemenea, se vor implica [35]. Dar guvernul polonez căuta să se eschiveze de la extinde-

rea alianței polono-române, în acest sens, la 24 martie, ambasadorul român la Varșovia, Richard Franasovici, comunica la București că, în cursul acelei zile, avusese o întrevedere cu ambasadorul francez, Noël, care i-a relatat discuția avută cu Beck. Acesta i-a declarat lui Noël că nu s-a luat o hotărâre în privința ajutorului polonez în cazul unui atac german asupra României [36]. Astfel, pe lângă faptul că nu dorea o asociere cu Anglia, Franța și URSS, guvernul polonez tergiversa extinderea tratatului de alianță româno-polon în cazul unei agresiuni germane.

La 30 martie 1939, guvernul britanic a adoptat formula pactelor de asistență mutuală cu România și Polonia, în calitatea lor de țări amenințate, în caz de agresiune, Anglia obligându-se să le ofere asistență militară [37]. Iar la 31 martie, guvernul englez și-a făcut cunoscută, oficial, intenția [38] de a consolida siguranța „statelor cele mai expuse”, considerate a fi România și Polonia, oferindu-se să le dea garanții, dar condiționând acordarea ajutorului englez de extinderea *erga omnes* a tratatului de alianță româno-polon [39] și, respectiv, de ralierea Greciei și Turciei la cauza comună. În aceeași zi, guvernul britanic a acordat garanții Poloniei, angajându-se să-i furnizeze „tot ajutorul ce îi va sta în putere, în cazul în care un atac i-ar primejdi existența, iar guvernul polonez va considera vital să reziste” [40]. Din punctul de vedere britanic, declarația din 31 martie obținea o pronunțată valoare teoretică demonstrativă. Practic, guvernul Chamberlain nu precizase modalitatea de a sprijini direct Polonia, dar teoretic își manifestase prezența în desfășurarea evenimentelor politice din Europa, reclamând respectarea intereselor și pozițiilor sale în aceste regiuni.

Printr-o telegramă din 31 martie, viconte Halifax îl însărcina pe R. Hoare să explice imediat guvernului român că guvernul englez a întreprins acțiunea provizorie privind Polonia, numai datorită informației care părea a indica posibilitatea unei acțiuni imediate împotriva acelei țări [41]. A doua zi, Grigore Gafencu a comunicat nota engleză regelui Carol al II-lea și prim-ministrului Armand Călinescu. În cursul convorbirii care a urmat, Gafencu a comentat nota cu oarecare rezervă, arătând că nu știa ce va face Polonia și că nu voia ca România să provoace Germania. Rezervele românești erau întărite și de experiența ultimelor evenimente din ajunul semnării tratatului economic româno-german din 23 martie, când, în fața pericolului iminent al atacului germano-maghiar, supusă presiunilor cu caracter ultimativ ale Germaniei, România nu se putea bizui decât pe propriile posibilități de rezistență.

În scopul stabilirii unei colaborări mai strânse între Anglia și Polonia și, de asemenea, al clarificării poziției guvernului polonez față de România, între 4 și 5 aprilie la Londra au avut loc convorbiri anglo-poloneze. Acestea au arătat că extinderea *erga omnes* a alianței polono-române nu corespundea liniei politicii externe a regimului polonez, ale cărui principii erau de a nu „provoca în nici un fel Germania” [42]. Ministrul de externe polonez a refuzat să se angajeze în vreun fel, afirmând că statul român trebuia lăsat deoparte până ce problema danubiană va fi clarificată [43]. Astfel, guvernul britanic nu reușea să atragă guvernul polonez în garantarea României, singura alternativă rămânând URSS, dar în cazul acesteia guvernul român nu era interesat de asistența sovietică fiind îngrijorat de o eventuală ocupare a Basarabiei de către trupele sovietice.

Teama față de eșuarea proiectelor de asistență sau de limitare strictă a garanțiilor la noțiunea de „independență” i-a determinat pe regele Carol al II-lea, A. Călinescu și G. Gafencu să trimită la Londra un demers al guvernului român. Nota românească depusă la Foreign Office, la 6 aprilie, arăta: „Considerăm că orice rezervă cu privire la asistența pe care Marea Britanie se gândește s-o ofere statelor răsăritene contribuie să tulbure stările pe care guvernul englez ar vrea să le liniștească, slăbind în același timp linia pe care Anglia înțelege să reziste. Experiența Cehoslovaciei a dovedit cu prisosință că nu se discută și nu se slăbesc de mai înainte hotărârile unei țări pe care vrei s-o aperi și s-o întărești. În ce ne privește, am dori ca toți prietenii noștri să știe că înțelegem prin „asistență” un sprijin menit să întărească, iar nu să slăbească pozițiile pe care suntem hotărâți să le apărăm cu intransigență” [44]. Lordul Halifax îl informa pe R. Hoare, tot la 6 aprilie 1939, că precizările din nota română au fost examinate cu simpatie la Londra și se va ține cont de ele [45]. Dar guvernul român nu s-a mulțumit cu acest răspuns și a hotărât să trimită pe Viorel Tilea și Alexandru Cretzianu, secretarul Ministerului Afacerilor Străine, în misiuni speciale la Londra și Paris. Ei trebuiau să clarifice intențiile reale ale guvernelor britanic și francez și să obțină declarația de garanție din partea acestora într-o formă corespunzătoare punctului de vedere românesc. De asemenea, diplomații români urmau să dea asigurări guvernelor occidentale că în caz de război România va fi alături de Anglia și Franța [46]. A. Cretzianu împreună cu V. Tilea au fost primiți la Foreign Office de lordul Halifax la 10 aprilie. Alexandru Cretzianu a relevat încă o dată marele interes și plăcerea cu care a primit guvernul român propunerile anglo-franceze din 31 martie, care arătau că poziția guvernului român în Europa era importantă pentru guvernul englez și că Marea Britanie era

gata să apere România, dacă ea însăși se apăra împotriva oricărui act de agresiune. Halifax a făcut observația că în comunicarea guvernului britanic a mai fost stipulată o condiție: acordul Poloniei de a se asocia în garantarea României, adăugând că Beck, în timpul vizitei sale la Londra, și-a exprimat dorința de a discuta problema tratatului polono-român mai întâi cu guvernul de la București. Cretzianu a replicat că guvernul român era gata să discute cu colonelul Beck, dar tratatul era foarte clar: potrivit articolelor I și II, el se aplica împotriva oricărei agresiuni, deși aranjamentele tehnice au fost făcute numai cu privire la agresiunea din partea Uniunii Sovietice. De asemenea, l-a informat pe Halifax că guvernul român era dornic ca guvernul englez să facă o declarație privind hotărârea sa de a ajuta la apărarea frontierelor române. El și-a exprimat, totodată, părerea că un pact incluzând Anglia, Franța, Polonia și România nu va putea fi realizat, deoarece Polonia și România se temeau de orice ar semăna cu o încercuire a Germaniei și ar putea s-o provoace și să precipite criza pe care toți doreau s-o evite. Ministrul britanic a răspuns că înțelegea punctul de vedere expus de diplomatul român, dar nu putea merge mai departe, înainte de a cunoaște rezultatul negocierilor dintre Varșovia și București [47]. În continuare, Cretzianu a amintit că declarația care a fost dată Poloniei s-a referit la independența și nu la frontierele ei și a exprimat părerea guvernului român că o declarație similară cu privire la România ar trebui să conțină o indicație clară că frontierele nu vor fi discutate. O asemenea asigurare acoperind frontierele ar avea un efect întăritor asupra locuitorilor, fiindcă ar ști că chiar dacă teritoriul lor ar fi invadat, ei ar avea o speranță de a-l redobândi la conferința de pace. Șeful diplomației engleze n-a făcut nici un comentariu asupra acestor observații, spunând numai că va lua notă de ele [48]. Expunând apoi poziția guvernului român în chestiunea ajutorului sovietic, Alexandru Cretzianu i-a comunicat lui Edward Halifax că România nu dorea să beneficieze de asistență militară din partea Uniunii Sovietice. Această asistență putea să însemne ocupația militară sovietică în România. Iar în această privință opinia publică română dacă era vreodată silită să aleagă între ocupația militară sovietică și ocupația militară germană „nu va alege ocupația sovietică” [49]. Însă A. Cretzianu a menționat că dacă războiul ar izbucni, România n-ar refuza acest ajutor, ba poate că l-ar și căuta, dar ar fi imposibil ca ea să-l accepte de mai înainte, în timp de pace. Ministrul englez de externe a remarcat că era important, din punct de vedere general, ca în anumite circumstanțe România, dacă va fi invadată, să poată conta pe ajutorul sovietic [50]. În urma acestor discuții, putem trage concluzia că Marea Britanie nu dorea singură să ajute România, de aceea condiționa ajutorul său de extinderea *erga omnes* a alianței româno-poloneze. Având în vedere poziția poloneză față de acest subiect, unicul aliat posibil al Angliei rămânea URSS, dar de ajutorul acesteia nu era cointereseată România. Astfel, guvernul român dorea crearea unui sistem de securitate colectiv, dar fără ca să fie implicată Uniunea Sovietică, deși în caz de război România era dispusă să accepte ajutorul sovietic, prin aceasta având o atitudine mai conciliatoare în comparație cu Polonia.

Cu toate acestea, guvernul britanic a acordat totuși, la 13 aprilie 1939, garanții unilaterale României, deși condiția prealabilă de extindere *erga omnes* a alianței polono-române nu fusese îndeplinită. Acțiunea guvernului englez a fost determinată de evoluția raportului internațional de forțe la începutul lunii aprilie care reclama imperios britanicilor definirea poziției lor politice, cu atât mai mult, cu cât interesele engleze în Marea Mediterană erau serios periclitare de acțiunile Italiei. Pregătindu-și invazia în Albania, guvernul italian a precizat și planul unei eventuale acțiuni de împărțire a Iugoslaviei, rezervând Ungariei un important rol. După cucerirea Albaniei, măsurile luate de Italia în legătură cu întărirea efectivelor sale militare în Albania, Libia, Somalia și Sardinia, precum și continuarea chemării sub arme a noi contingente, anunțau perspectiva săvârșirii altor acte de agresiune în bazinul Mării Mediterane, primele ținte fiind, evident, Grecia și Iugoslavia. În aceste condiții, în ședința guvernului britanic, ținută la 13 aprilie la ora 11 dimineața, Neville Chamberlain a propus ca guvernul britanic să facă o declarație unilaterală privind acordarea unei garanții României. Cabinetul a aprobat această propunere [51]. Astfel, în aceeași zi Chamberlain după ce făcea o prezentare a situației internaționale în Camera Comunelor declara că în urma conjuncturii internaționale create guvernul britanic a ajuns la concluzia că „în cazul unei acțiuni care ar fi întreprinsă și care ar amenința precis independența Greciei și a României și la care guvernele grec și, respectiv, român ar considera ca vital să reziste cu toate forțele lor naționale, Guvernul Majestății Sale se simte legat de a da imediat guvernelor grec și român, după cum va fi cazul, tot sprijinul pe care îl are în puterile sale” [52].

În concluzie, putem afirma că acțiunea politico-diplomatică întreprinsă la 16 martie de către ministrul român la Londra a determinat un șir de acțiuni diplomatice din partea guvernului britanic. Acesta fiind influențat de opinia publică engleză și-a manifestat atitudinea hotărâtă de a nu mai permite creșterea influenței germane pe continentul european. În acest scop, s-a dorit crearea unui sistem de securitate colectivă la care

trebuia să participe Marea Britanie, Franța, Polonia și URSS. Moscova fiind într-o poziție vulnerabilă cauzată de izolarea diplomatică în care se aflase mult timp și de lipsa unei pregătiri militare adecvate s-a arătat interesată de posibilitatea unei colaborări politice și militare cu puterile occidentale, colaborare ce putea contribui la întărirea securității sovietice. Dar o eventuală colaborare între Londra, Paris și Moscova a eșuat datorită intransigenței guvernului polonez și rezervelor românești. Cu toate acestea, au fost acordate garanții țărilor interesate în speranța că Rusia Sovietică se va asocia, ulterior, acestora, contribuind, astfel, la crearea unui sistem de securitate colectivă. Deși garanțiile anglo-franceze acordate României nu aveau o valoare practică, pentru că nu erau însoțite de o convenție militară, totuși acordarea acestora a arătat că Anglia aprecia la justa valoare atât situația strategică a României, cât și importanța ei ca element indispensabil în păstrarea păcii în Europa.

Referințe:

1. Constantin Ion. România, Marile Puteri și problema Basarabiei. - București: Editura Enciclopedică, 1965, p.42; Talpeș Ioan. Diplomatie și apărare, 1933-1939. - București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p.293. Moisuc Viorica. Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea. - București: Fundația „România de mâine”, 2003, p.271; Preda-Mătăsaru Aurel. Tratat de relații internaționale și contemporane (1648-1947). - București: Lumina Lex, 2001, p.259; Scurtu Ioan. Istoria contemporană a României (1918-2001). - București: Fundația „România de mâine”, 2002, p.80.
2. Barker Elisabeth. British Policy in South-East Europe in the Second World War. - Bristol, 1976, p.4; Pearton Maurice. British policy towards Romania, 1939-1941 //Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, nr. XIII/2. - Iași, 1986, p.550.
3. Lebedev N.I. SSSR v mirovoj politike, 1917-1982. - Moskva: Institut Meždunarodnyh Otnošenij, 1958, p.94; Șevakov A.A. Sovetsko-rumynskie otnoșenia i politika evropejskoj bezopasnosti. - Moskva: Nauka, 1977, p.309; Truhanovskij V.G. Vneșniaia politika Anglii na pervom etape obščego krizisa kapitalisma (1918-1939 gg.). - Moskva: Institut Meždunarodnyh Otnošenij, 1962, p.343.
4. Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe al României (ADMAER), fond 71/Anglia. Vol. 40/1937-1939, f. 165.
5. Documents on British Foreign Policy (DBFP), Third Series. Vol.IV. - London, 1951, p.284.
6. ADMAER, fond 71/Anglia. Vol. 40/1937-1939, f. 165.
7. Arhivele Naționale Istorice Centrale ale României (ANICR), fond Microfilme Anglia, rola nr.5, c. 43; DBFP, Third Series. Vol.IV, p.366.
8. Hanak Harry. Romania in 1938 and 1939 and the end of the british appeasement //Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, nr. XXII/1. - Iași, 1985, p.175.
9. Haynes Rebecca. Romanian Policy towards Germany, 1936-1940. - London, 2000, p.76.
10. Moisuc Viorica. Op. cit., p.269.
11. Constantiniu Florin. O istorie sinceră a poporului roman. - București: Univers Enciclopedic, 1997, p.364.
12. Quinlan Paul D. Ciocnire deasupra României. Politica anglo-americană față de România, 1938-1947. - Iași: Fundația Culturală Română, 1995, p.39.
13. Scurtu Ioan, Otu Petre. Istoria Românilor. România întregită (1918-1940). Vol.VIII. - București: Editura Enciclopedică, 2003, p.520; Dandara Livia. România în vâltoarea anului 1939. - București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p.168.
14. Gilbert Martin, Gott Richard. Conciliatorii. - București: Editura Politică, 1966, p.309.
15. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.367.
16. Arhive secrete, secretele arhivelor. Vol.I. - București: Mica Valahie, 2005, p.20-21.
17. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.372.
18. ANICR, fond Microfilme Anglia, rola nr.5, c.52-62.
19. Ibidem, c.73-83.
20. ADMAER, fond 71/Anglia. Vol.10, f. 95-97.
21. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.369-370.
22. ADMAER fond 71/Anglia. Vol.10, f. 102.
23. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.389-390.
24. Ibidem, p.390.
25. Ibidem, p.398.
26. ADMAER, fond 71/Anglia. Vol.10, f. 107-108.
27. Ibidem, vol. 40/1937-1939, f. 178.
28. ANICR, fond Microfilme Anglia, rola nr.5, c.73-83.

29. ADMAER, fond 71/Anglia. Vol.40/1937-1939, f.186.
30. Ibidem, fond 71/România. Vol.503/1939, f.1-3; DBFP, Third Series. Vol.IV, p.421.
31. Ibidem, fond 71/Anglia. Vol.40/1937-1939, f.182.
32. Medlicott W.N. Op. cit., p.401.
33. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.425.
34. ADMAER, fond 71/România. Vol.503/1939, f.18.
35. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.422-427.
36. ADMAER, fond 71/România. Vol.503/1939, f.18.
37. ANICR, fond Microfilme Anglia, rola nr.5, c.161; DBFP, Third Series. Vol.IV, p.545.
38. Diplomatul român, Florescu, relatează de la Londra: „Consiliul de Miniștri de azi dimineață a hotărât formula pactului de asistență mutuală. România și Polonia sunt recunoscute ca țări amenințate și, ca atare, în caz de agresiune, Marea Britanie și Franța, laolaltă, se obligă să ne ofere asistența lor militară. Sir Cadogan mi-a spus că condițiunea asistenței din partea celor două mari puteri este ca alianța noastră cu Polonia să opereze și în cazul unei agresiuni germane împotriva noastră. Prin aceasta, independența României este considerată de cea mai mare importanță pentru Marea Britanie. Rămâne ca Polonia să hotărască dacă ne va da asistența cerută” (ADMAER, fond 71/România. Vol.503/1939, f.30).
39. Refuzată de Polonia ori de câte ori a fost sugerată de România.
40. ADMAER, fond 71/România. Vol.503/1939, f.38; DBFP, Third Series. Vol.IV, p.552.
41. DBFP, Third Series. Vol.IV, p.553.
42. Ibidem, vol.V. - London, 1952, p.2.
43. Ibidem.
44. ADMAER, fond 71/România. Vol.503/1939, f.83.
45. DBFP, Third Series. Vol.V, p.46.
46. Călinescu Armand. Însemnări politice, 1916-1939. - București: Humanitas, 1990, p.414.
47. DBFP, Third Series. Vol.V, p.75.
48. Ibidem.
49. ADMAER, fond 71, România. Vol.503, f.86-87; DBFP, Third series. Vol.V, p.76.
50. DBFP, Third Series. Vol.V, p.76.
51. ANICR, fond Microfilme Anglia, rola nr.6, c.286-298.
52. ADMAER, fond 71/Anglia. Vol.40/1937-1939, f.227.

Prezentat la 02.05.2007